

Už nikdy viac vojnu!

Stojím pri pietnom mieste cintorína v Slávičom údolí, spomínam na udalosti 2. svetovej vojny, na svoje detstvo poznačené strachom a výbuchmi granátov, na milióny jej obetí. Mám 82 rokov, je 8. máj – 75. výročie konca 2. svetovej vojny. Aká to bola vtedy veľká radosť! Zdalo sa, že sa vyriešili všetky problémy, skončil strach, zabíjanie, bolestivé odlúčenia a všetky utrpenia.

Pozorujem plamienok sviečky a moje myšlienky zabiehajú na stredné Slovensko. Pred mojim zrakom sa otvára zelený raj – krásny rodný kraj – rodný dom, mlyn pri potoku Krupinica. Krupinica pramení pod pohorím Javorie, preteká dolinami smerom k mestu Krupina a pred ňou v krásnom údolí sa nachádzal mlyn. Obklopený zakvitnutými lúkami, krásnymi lesmi, za ktorými sa na obzore dvíhajú vrchy. Spomínam na hry pri potoku, pasenie kráv, klepotanie mlyna, na svoju veľkú rodinu, ktorá pre mňa a moje sestry znamenala životnú istotu. V septembri roku 1944 som mala ísť prvýkrát do školy. Život vo mlyne bol pestrý a zaujímavý. Nechýbali sliepky, zajace, baran Buc, ktorý mi dal často pocítiť tvrdosť svojho úderu, často som sa motala okolo vozov mletiarov a pozorovala ich koníky. Niekedy sa mletiar zabávali na mojej ochote spievať a recitovať básničky.

Naša rodina bola veľká, rušná, no rada spomínam na chvíle, keď sme zasadli k veľkému sviatočnému stolu, starý otec otvoril hrubú modlitebnú knihu, modlil sa a vtedy zavládlo v izbe akési posvätné čarovné ticho.

V mojich spomienkach len ťažko hľadám situácie, ktoré znamenali koniec spokojného života. Vojna sa blížila pomaly, ako zákerný zlodej. Najprv to boli ustarostené rozhovory dospelých. My deti sme nebezpečenstvá a vojnové hrôzy, o ktorých sme sa dozvedali z útržkov rozhovorov rodičov nevedeli pochopiť. So svojou čistou detskou dušou sme svet dospelých chápali ako niečo správne, dokonalé, podľa vzoru našich rodičov, ktorí nás chránili a dávali pozor, aby sa nám nič nestalo. Večer sme sa hrávali pod veľkým stolom, obrus ktorého sme stiahli tak, aby sme neboli „vyrušované“, so strachom sme načúvali, alebo sa hrali s porcelánovými figúrkami, ktoré predstavovali „mužov, odchádzajúcich do vojny“. Pravidlom bolo večer počúvať správy. Po dlhom hľadaní stanice, sprevádzanom kvílením a podobným rušením sa ozval charakteristický signál bubna a hlboký hlas oznamoval: ..“hovori Londýn“... Tak boli naši informovaní o situácii na bojisku.

Po vyhlásení Slovenského národného povstania rádiom Banská Bystrica sa v okolitých lesoch sústreďovali partizánske skupiny a ľudia z dedín ich zásobovali. Na

železničnej trati zo Zvolena na Krupinu, ktorá prechádza neďaleko mlyna sa presúval, alebo dlhšie stál pod lesom Červeniny pancierový vlak. Žiaľ, povstanie bolo potlačené, partizánske jednotky sa stiahli do severnejších oblastí a náš kraj obsadilo nemecké vojsko. Veliteľstvo mali v dedine, obyvatelia museli prijať vojakov do domov, vo mlyne v našej „Veľkej izbe“ ustajnili kone.

Dopočuli sme sa, že Nemci berú rádiá. Nechceli, aby obyvateľstvo, ktoré podporovalo partizánov bolo informované o situácii na fronte, ktorá sa začala meniť v neprospech nemeckej strany. Otec, ktorý bol pre potreby zásobovania uvoľnený z armády, uvidel prichádzať nemeckú hliadku a narýchlo nám naznačil, aby sme rádio ukryli. Vojaci suverénne vošli do mlyna a obzerali si ho. Otca nahnevalo, že ani nepozdravili, nepovedali čo chcú, majú povedať aspoň „Guten Tag“ alebo „Heil Hitler“, sťažoval sa neskôr strýkovi Petrovi. Sotva sme rádio stačili šupnúť do postele pod perinu, už do izby vstúpil veliteľ hliadky, poobzeral sa a spod nedostatočne vyrovnanej periny vytiahol naše rádio. Spolu so sestrou Zuzkou sme ustrašene vybehli von. Veľké bolo naše prekvapenie, keď o krátky čas Nemci odišli a otec nám pokojne povedal, aby sme rádio nechali na stole. Spomínaní vojaci boli ubytovaní v dedine u strýka Petra. Strýko vedel po nemecky, často s veliteľom rozprával a spriatelili sa. Vysvetlil otcovi, že je to Nemec, ktorý Hitlera nenávidí a nenávidí aj túto nezmyselnú vojnu. „Keby som sa pozdravil Heil Hitler, rádio by som bol zobral“ prezradil nemecký vojak a tým vyslovil svoj názor. Nebolo treba viac vysvetľovať, aj moja rodina nadobudla k nemu dôveru a my sme začali chápať, že zabíjanie, nenávisť a zloba nesúvisí s národnosťou.

Na Štedrý deň roku 1944 sme sa podvečer vracali z polnočnej omše. Vzhľadom na vojnové udalosti sa pobožnosť nekonala v obvyklom čase, ale skôr. Neďaleko domova sme stretli nemeckú hliadku, kde otec spoznal svojho známeho. Neviem, ako sa dohodli, ale ten Štedrý večer strávili nemeckí vojaci s nami. Bol to netradičný sviatok. Akoby nebezpečenstvo a blízkosť smrti odstránilo bariéry a ľudia sa stali bratmi. Vojaci doniesli harmoniku, hrali a všetci spolu spievali. „Tichá noc, svätá noc“, spievaná rôznymi jazykmi. Vo vojne stáli na opačných póloch, hovorili odlišnými jazykmi, ale dôležitejšia bola pre nich tradícia Vianoc a poslanstvo: Pokoj ľuďom dobrej vôle, porozumenie. Možno to boli pre vojakov nielen posledné Vianoce, ale aj posledné dni života.

Kontroly nemeckých hliadok však prebiehali spravidla úplne inak. Aj vo vojne to závisí od ľudí a prejavy ľudskosti sú vtedy výnimočné a tým krásne. Oproti vojne, lebo vojna je zlo. V čase, keď sa blížila Sovietska a Rumunská armáda, nemecká strana bola čoraz nervóznejšia. Vo vojne prestávajú platiť všetky pravidlá. Nemci brali chlapov, aj mladých

chlapcov a odvážali ich do Nemecka na práce, alebo na bojiská. Náš 17 ročný bratranec vyskočil z vlaku a len takto sa zachránil pred deportáciou. Odvtedy sa skrýval u nás vo mlyne a nielen on. V mlynskom kanáli na odtok vody spod turbíny, ktorý bol dostatočne priestranný urobili z dosák priestor, kde sa skrývali viacerí chlapi z dediny, ako aj náš otec. Skryť sa musel aj starý otec, ktorý mal už vyše 60 rokov, v 1. svetovej vojne prežil ruské zajatie a strastiplnú cestu domov, ktorá trvala takmer rok.

Začiatkom roku 1945 začali ťažké boje o pohorie Javorie. Javorie bolo vážnou prekážkou vojakom Sovietskej a Rumunskej armády v ich postupe na Zvolen. Nemecká armáda tu obsadila cvičné bunkre a zúriivo im v tom bránila. Front sa stále blížil k nášmu mlynu, často bolo počuť dopadať delostreleckú paľbu a zvykli sme si na povel: „Do pivnice!!“

Malá pivnica bola zaprataná lôžkami, kde sme bývali nielen v noci, ale aj väčšinu dňa a od februára celý čas. V kúte, zakrytý nábytkom a topánkami bol vstup do úkrytu mužov. „Plač, hlasno plač“, šepkala mi do ucha mama, keď nemecká hliadka v noci prehadzovala naše posteľe. V zúfalom strachu, že by vojaci mohli odhaliť úkryt dúfala, že ich zastaví plač nás detí. To všetko som však nechápala a napriek naliehavej prosbe mojej mamy nevydala som zo seba ani hláska, od strachu som celkom zmeravela. V pivnici bývala s nami aj Matrija, pekné 17- ročné ukrajinské dievča. Prežila na Ukrajine vraždy, prenasledovanie a smrť rodičov. Sovietska tajná polícia NKVD sa zameriavala najmä na intelektuálov. Spolu so skupinou odporcov bolševického režimu stade vo vojne utekala a dostala sa až do našej dediny, kde ju prideliť na ubytovanie tete Anne. Matrija bola veľmi nadaná, ovládala viac jazykov, zakrátko sa naučila aj po slovensky. Hrala sa s nami, učila nás robiť si papierové hračky a robila nám vítanú spoločnosť počas dlhých dní v pivnici. Obľúbila si ju celá rodina.

Koncom februára front prichádzal do blízkosti mlyna. Strely padali stále bližšie, bola zasiahnutá naša letná kuchynka, vyhrčalo sklo na všetkých mlynských oknách. Po tomto prvom útoku nasledovali každý deň ďalšie. Jeden granát zasiahol priamo mlyn a v najbližšom okolí sme po vojne napočítali 47 jám po delostreleckých granátoch. Veľké zdesenie pre rodinu znamenalo, keď sa 3. marca v noci v mlyne zhromaždilo asi 50 Nemcov. Našťastie, do rána odišli, pochopili že prehrali. Nastalo ťaživé ticho, len strely z guľometov alebo menších zbraní pukali do mlynských múrov.

Na druhý deň prišla Rumunská pešia armáda a príslušníci Sovietskej armády kanonierov, náš kraj bol oslobodený!

Mlyn dostal nových obyvateľov. V „Malej izbe“ sídlilo začas rumunské komando, v letnej kuchynke, polorozpadnutej po výbuchu granátu bývali vojaci a občas si robili „lapte“

– palacinky. „Veľká izba“, z ktorej Nemci urobili maštal' pre kone, sa stala skladiskom chleba zaiste pre veľkú armádu, chlieb bol uložený na zemi. My deti sme ušli z pivnice a pozorovali sme ako vojaci prehadzujú oknom dovezený chlieb a počítajú bochníky. Cudzia reč sa nám zdala smiešna.

Bol pekný jarný deň. Rumunskí vojaci odpočívali, stali sa súčasťou nášho dvora. Konečne sme sa mohli hrať vonku, strach sme postupne stratili. Na našom hrkotajúcom starom vozíčku sme sa spúšťali dolu kopcom pri otcovom „včelíni“. Jeden vojak prišiel k nám a priateľsky nám naznačil, že sa chce s nami hrať, no ako sme zistili, chcel sa zabávať. Namieril vozík tak, že vrazil do jeho kamaráta, ktorý spal v záhrade. Ten sa zobudil, ale nenahneval sa. Zavolať nás k sebe, ukazoval nám fotografie svojich detí a pri tom plakal, plakal...

Vojna sa skončila, nastala veľká radosť. Nemohli sme tomu ani uveriť, všetci vojaci odišli.

Veľkým smútkom nás však naplnila správa, že Matrija musí odísť. Nerozumeli sme tomu, veď na Ukrajinu sa nechcela vrátiť a teta Anna chcela, aby ostala u nej. No nebolo to možné. Zahrnuli sme ju darčekom a ona sľúbila, že nám napíše hneď, ako to bude možné. Jej list však neprišiel nikdy, akoby ju pohltila zem.

Na ceste ku kostolu dala naša stará mama postaviť kaplnku, ako vďaka za to, že naša rodina prežila vojnu bez strát života. Pravda, u vzdialenejších príbuzných to šťastie všetci nemali. Patrila k nim aj 15-ročná Veronika, ktorej život vyhasol, keď ju zasiahla črepina z míny. Vojna sa skončila, ale na pocity neustáleho strachu a zvuky kvíliacich granátov sme nezabudli ani dlho po vojne.

V septembri som išla konečne do školy, neskôr som sa stala pionierkou a keď zomrel Stalin, so spolužiakmi sme držali pri jeho obraze čestnú stráž. V bielych košielkach, napriek studenému vetru. Stalin bol vrah, ktorý zapríčinil utrpenie a smrť miliónov ľudí! – dozvedeli sme sa o krátky čas. Jeho obeťou bola aj naša priateľka Matrija, preto nemohla napísať, myslím si. Aký krutý bol jej život i keď nikomu neublížila.

Na svete žije medzi nami veľa zločincov, aj keď mnohí z nich sa na nás usmievajú, veď aj Stalin sa usmieval !! Hitler a Stalin a mnoho iných, aj 75 rokov po vojne je to nebezpečenstvo stále aktuálne. A ľudstvo by mohlo krásne žiť, v mieri a spolupráci. Naše deti, vnúčatá a pravnúčatá majú právo na pokojný život. Verím, že ľudstvo sa už dostatočne poučilo a nedovolí aby vrahovia vládli svetu, aby rozpúťali ďalšie vojny!!

